

بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان (مطالعه موردی دانشگاه علوم و فنون مازندران)

Analysis of the effective factors on student progress: A Case Study in the Mazandaran University of Sciences & Technology

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۱/۱۲/۱۱

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۰۷/۰۶

Tahere Aghamirzayi
Ebrahim Salehi Omran

طاهره آقامیرزایی*

ابراهیم صالحی عمران**

Abstract: This work is concerned with analyzing the effective factors on education promotion for Mazandaran University of Science and Technology's students. Using a descriptive-analytic method and a proposed questionnaire the required data are collected. The results show that there are significant relations among entrance exam rank, employment, scientific environment, entrance share, interest in the field of study, emotional experience, pre-university average, with educational promotion. Scientific environment, interest in the field of study, and pre-university academic average have a direct impact on education promotion. Also, a significant difference is found for education promotion between Industrial engineering and computer engineering students. A significant difference in education promotion is found between students who entered university in 1387 (2008) and 1389 (2010), too. Another point is that the education promotion of female students is higher than that of male students. Amongst national entrance exam rank, employment, scientific environment, entrance share, interest in the subject, emotional experience, pre-university average, and conditional score variables, there are significant differences.

چکیده: مقاله حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم و فنون مازندران می‌پردازد. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. نتایج حاکی است که بین متغیرهای رتبه آزمون سراسری، فضای علمی موجود در دانشگاه، سهمیه ورود به دانشگاه، علاقه به رشته تحصیلی، معدل پیش‌دانشگاهی، وضعیت والدین، شاغل بودن و تجربه عاطفی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین متغیرهای فضای علمی، علاقه به رشته تحصیلی و معدل پیش‌دانشگاهی تأثیر مستقیمی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارند؛ به علاوه بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته صنایع با رشته کامپیوتر، پیشرفت تحصیلی ورودی ۸۷ با پیشرفت تحصیلی ورودی ۸۹ تفاوت معنی‌داری وجود دارد. مشاهده شد دانشجویان دختر در مقایسه با پسران عملکرد تحصیلی بهتری دارند و اینکه بین میانگین متغیرهای رتبه آزمون سراسری، شاغل بودن، فضای علمی، سهمیه، علاقه، تجربه عاطفی و معدل پیش‌دانشگاهی دانشجویان ممتاز و مشروط تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

Keywords: education promotion, interest to field of study, scientific environment, university, student, learning

واژگان کلیدی: پیشرفت تحصیلی، علاقه به رشته، فضای علمی، دانشگاه، دانشجو، یادگیری

* کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه علوم و فنون مازندران

** دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه مازندران (مسئول مکاتبات: edpes60@hotmail.com)

مقدمه

در دنیای پیچیده امروز، هر کشور و ملتی با هر دیدگاه و اعتقادی و با هر نظام سیاسی و اجتماعی به مسائل آموزش عالی توجه خاصی دارد. این امر از یک سو، اهمیت تعلیم و تربیت و از سوی دیگر نیازمندی زندگی انسان را به این مسئله نشان می‌دهد. امروزه آنچه به عنوان تمدن و فرهنگ افتخارآمیز انسانی از آن یاد می‌شود، دستاورد و دانشی است که بر اساس نظام آموزشی بنیان یافته است. آموزش عالی، همواره با مشکلاتی در زمینه محدودیت‌های آموزش و پژوهش روبه‌رو بوده است و تحقق اهداف از پیش تعیین شده تا حد زیادی بستگی مستقیم به میزان موفقیت دانشجویان دارد. دانشجویان، بنا به عللی متفاوت، از امکانات آموزشی و پژوهشی به طور یکسان برخوردار نیستند؛ به طوری که در بیشتر دانشگاه‌ها، همه ساله دانشجویانی وجود دارند که به دلیل عدم موفقیت در تحصیل، با مشکلاتی روبه‌رو هستند (شریفیان، ۱۳۸۰: ۲۰۰). به دنبال آن، هر ساله از این طریق تعداد زیادی از منابع و استعداد‌های بالقوه انسانی تلف شده و آثار شوم و ناگواری در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی برجای می‌گذارد.

تلاش برای شناسایی عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی و ارائه راهبردها و انجام اقداماتی در جهت کاهش خسارات ناشی از اُفت تحصیلی، مستلزم پژوهش‌های بسیاری در این زمینه است تا عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، کشف و میزان تأثیر هر کدام از این عوامل بر پیشرفت تحصیلی آشکار شود؛ علاوه بر این، در سال‌های اخیر در دانشگاه‌ها مشاهده شده است که پیشرفت تحصیلی دانشجویان در بعضی از ورودی‌ها و رشته‌ها تفاوت قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد. از آنجا که دانشگاه مورد مطالعه به نوعی غیردولتی است و با پرداخت هزینه‌های آموزشی از سوی دانشجو اداره می‌شود، اخراج یا ترک تحصیل، علاوه بر خسارات فردی، خانوادگی، اجتماعی و روانی، خسارات زیادی از نظر اقتصادی بر دانشجویان و خانواده‌هایشان وارد می‌کند. از طرف دیگر، با گسترش و رشد چشمگیر تعداد دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در کشور، سیاست "ارتقای کیفیت آموزشی" و "افزایش قدرت رقابت‌پذیری" نیز یکی از رویکردها و علایق اصلی مدیران آموزشی در فرایند رشد و توسعه دانشگاه‌های غیردولتی شده است. مسلماً در این ارتباط، یافتن عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، به عنوان یکی از عوامل مؤثر در ارتقای کیفیت، می‌تواند به ارائه خدمات کیفی‌تر آموزش به ذی‌نفعان، منجر شود و در نتیجه، به دوام بیشتر این

سازمان‌ها کمک شایان توجهی کند؛ علاوه بر این، اگر به ابعاد فرعی مسئله پژوهش نگاه شود، مشاهده می‌کنیم که در این زمینه نیز تحقیق‌چندانی انجام نگرفته است؛ لذا مؤلفه‌هایی چون رتبه آزمون سراسری (کنکور ورودی)، بومی بودن دانشجو، میزان تحصیلات پدر و مادر، میزان درآمد ماهیانه والدین، وضعیت والدین (زندگی مشترک)، شاغل بودن دانشجو، سهمیه ورود به دانشگاه، میزان علاقه به رشته تحصیلی، فاصله زمانی بین اخذ مدرک پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه، تجربه عاطفی در دانشگاه، وضعیت تأهل، معدل پیش‌دانشگاهی و ارتباط آنها با پیشرفت تحصیلی، نیز مورد توجه این تحقیق قرار گرفته است.

بررسی مفاهیم و پیشینه پژوهش

برای پیشرفت تحصیلی تعاریف زیادی ارائه شده است: پیشرفت تحصیلی، انجام دادن کاری است برای به دست آوردن نتیجه مطلوب و برتری و تفوق در یک مهارت یا گروهی از معلومات (شعاری‌نژاد، ۱۳۶۴: ۸) پیشرفت تحصیلی، معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوعات درسی است که معمولاً به وسیله آزمایش‌ها و نشانه‌ها یا هر دو که معلمان برای دانش‌آموزان وضع می‌کنند اندازه‌گیری می‌شود (شعاری‌نژاد، ۱۳۶۴: ۱۹۸). سازماندهی ساختاری و اجتماعی محیط آموزشی، بر خود اثربخشی و کارایی و در نهایت بر عملکرد دانشجویان مؤثر است. مدل‌های مفهومی مربوط به پیشرفت علمی دانشجویان، نشان‌دهنده آن است که بایستی کمیت و کیفیت تعاملات دانشجویان با دانشکده، میزان مسئولیت‌های بیرونی دانشجویان، مقدار و نوع حمایت مالی، ارزیابی دانشجویان از امکانات علمی و ساختار دانشکده و زمینه‌های اقتصادی اجتماعی آنان توجه شود. مک‌کلند^۱ نخستین کسی بود که با همکارانش درباره ماهیت و اندازه‌گیری انگیزه پیشرفت مطالعه کرد. وی شرایط اجتماعی را در ایجاد انگیزه موفقیت دخیل می‌داند که برخی از آنها عبارتند از: ۱- آموزش در خانواده: مک‌کلند مهم‌ترین آموزش را در خانواده، آموزشی می‌داند که صفاتی نظیر استقلال فردی، کنترل خویشتن، بلندپروازی‌های خاص و اعتماد به نفس را در کودکی تقویت نماید. به نظر وی، درجه انگیزه موفقیت، برای همیشه در کودکی ثابت می‌شود و پس از آن دیگر تغییری نمی‌کند. ۲- طبقه اجتماعی والدین: به نظر مک‌کلند، طبقه اجتماعی، انگیزه موفقیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد و

1. Mc. Clehland

این انگیزه در طبقه متوسط بیشتر از سایر طبقات است. ۳- تحرک اجتماعی: در افراد و گروه‌هایی که گرایش به تحرک اجتماعی دارند، انگیزه موفقیت بیشتر دیده می‌شود. ۴- ایدئولوژی: عامل دیگری که مک‌کلند به آن توجه داشته، تأثیر تغییر ایدئولوژی بر انگیزه موفقیت است. وی این مسأله را در زمینه پیدایش مذهب جدید، ایدئولوژی مذهبی بازسازی‌شده، ناسیونالیسم و... مطرح می‌کند (روشه^۱، ۱۳۷۰: ۱۸۹-۱۹۳). با یک رویکرد جامع می‌توان عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی را در قالب چند عامل زیر مطرح و بررسی کرد:

۱- سابقه تحصیلی قبل از ورود به دانشگاه و سهمیه ورود به دانشگاه ۲- بومی بودن ۳- عوامل خانوادگی ۴- شاغل بودن ۵- فضای علمی موجود در دانشگاه ۶- میزان علاقه به رشته تحصیلی ۷- تجربه عاطفی بعد از ورود به دانشگاه ۸- جنسیت ۹- تأهل ذیلاً عوامل فوق بررسی می‌شوند:

۱- سابقه تحصیلی قبل از ورود به دانشگاه و سهمیه ورود به دانشگاه: مؤلفه‌هایی نظیر معدل پیش‌دانشگاهی، رتبه کنکور سراسری، فاصله زمانی بین اخذ پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه و سهمیه ورود به دانشگاه در این قسمت بررسی می‌شود.

۱-۱ - معدل پیش‌دانشگاهی: این متغیر شامل میانگین نمرات دوره پیش‌دانشگاهی است. تحقیقات پیشین نشان داده است، دانشجویانی که معدل پیش‌دانشگاهی بالاتری داشته‌اند نسبت به دانشجویانی که معدل پیش‌دانشگاهی پایین‌تری داشته‌اند، پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند (حسینی، ۱۳۷۲؛ تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶؛ کی یوشابا^۲، ۲۰۰۹) و به نظر برخی از پژوهشگران دانش‌آموزانی که در دوره دبیرستان عملکرد تحصیلی ضعیف‌تری دارند، در دوره دانشگاه از ثبات و پایداری کمتری برخوردارند (آستین^۳، ۱۹۹۹).

۱-۲ - رتبه آزمون سراسری: رتبه‌ای که دانشجو در آزمون سراسری به دست می‌آورد، بر اساس توانایی‌های او در پاسخ دادن به سئوالاتی است که بر مبنای محتویات موجود در دروس فراگرفته شده در دوره دبیرستان است. یافته‌ها نشان می‌دهد که هر چه رتبه آزمون سراسری پایین‌تر باشد، به تبع آن دانشجو دارای پیشرفت تحصیلی بهتری است.

1. Roche
2. Kyoshiba
3. Astin, A. W

۱-۳- فاصله زمانی بین اخذ مدرک پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه: فاصله زمانی بین زمان اخذ مدرک پیش‌دانشگاهی و زمانی که دانشجو به دانشگاه می‌رود، ممکن است تأثیرگذار باشد. شمس و همکاران، ۱۳۷۶ نشان دادند دانشجویانی که بلافاصله وارد دانشگاه شده‌اند عملکرد بهتری از خود نشان داده‌اند.

۱-۴- سهمیه ورود به دانشگاه: با توجه به سهمیه‌های موجود برای ورود به دانشگاه و با توجه به همسطح نبودن دانشجویان سهمیه‌ای با دانشجویان غیرسهمیه‌ای به نظر می‌رسد، سهمیه بر پیشرفت تحصیلی اثر می‌گذارد.

۲- بومی بودن: به نظر می‌رسد دانشجویانی که با خانواده خود زندگی می‌کنند دچار مشکلات دانشجویان خوابگاهی نیستند. دانشجویان خوابگاهی معمولاً از فقدان امکانات رفاهی مناسب، نبود مکان مناسب برای مطالعه، شلوغی و دوری از خانواده و آثار روانی ناشی از آن رنج می‌برند. این محدودیت‌ها و مشکلات می‌تواند مانع پیشرفت تحصیلی دانشجویان شود. تحقیقات انجام شده در این زمینه نشان دادند که اکثر دانشجویان دچار افت تحصیلی غیربومی و اکثر دانشجویان ممتاز، بومی هستند. (تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶) و همچنین نشان دادند که پیشرفت با بومی بودن مرتبط است (امانی، ۱۳۸۰).

۳- عوامل خانوادگی: مؤلفه‌هایی نظیر میزان تحصیلات پدر، میزان تحصیلات مادر، میزان درآمد ماهیانه والدین، وضعیت والدین (زندگی مشترک) در این قسمت بررسی می‌شود.

۳-۱- میزان تحصیلات پدر و مادر: در بسیاری از تحقیقات، از سطح تحصیلات والدین برای نشان دادن طبقه اجتماعی استفاده شده است. در این خصوص، بایستی اشاره کرد که مطالعات مختلف در ایران نشان داده است که سواد پدر به‌طور اخص بهترین معیار تعیین‌کننده محیط فرهنگی و اجتماعی خانواده است و می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر توانایی‌های ذهنی فرزندان اثر بگذارد (احمدی، ۱۳۷۷؛ خیر، ۱۳۷۶؛ ساعی، ۱۳۷۷). مادران روی تحصیل و انتخاب شغل دخترانشان تأثیری قوی دارند، اما مادرانی که از طبقه اقتصادی اجتماعی پایینی هستند و نسبت به آینده ناامید و از زندگی خود نیز ناراضی و پریشان‌خاطر هستند معمولاً با دخترانشان در مورد آموزش عالی و حرفه مناسب زیاد صحبت نمی‌کنند. در نتیجه، چنین دخترانی حتی وقتی که در دبیرستان معدل خوبی هم دارند، معمولاً به ترک تحصیل خود فکر می‌کنند (عارفی، ۱۳۸۳: ۱۵۲). همچنین تحقیقات نشان دادند که سطح سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثر هستند (گلاب‌زاده، ۱۳۶۹؛ خیر، ۱۳۷۶؛ شریفیان، ۱۳۸۰).

۳-۲- میزان در آمد والدین: این شاخص رابطه نسبتاً نزدیکی با موقعیت اقتصادی خانواده دارد، به عبارت دیگر، نه تنها فقر اثر مستقیمی را بر کیفیت زندگی خانواده، سوء تغذیه، بیماری و... دارد، بلکه بر روابط خانوادگی و الگوهای فرزندپروری نیز اثر غیرمستقیم دارد (احمدی، ۱۳۷۷؛ ساعی، ۱۳۷۷؛ شریفیان، ۱۳۸۰). نتایج حاصل از تحقیقات حاکی از آن است که منزلت و موقعیت اقتصادی و اجتماعی والدین (شغل و سطح آموزش) با انگیزش پیشرفت تحصیلی و موفقیت تحصیلی رابطه دارد (ترنر^۱، ۱۹۷۰؛ ایوانس^۲، ۱۹۷۶؛ آندرسون، ۱۹۷۱). و نیز رابطه معنی داری بین عملکرد تحصیلی دانشجویان ممتاز با وضعیت اقتصادی والدین وجود دارد (کی یوشابا^۳، ۲۰۰۹).

۳-۳- وضعیت والدین: تجارب خانوادگی، می تواند در عملکرد تحصیلی فرزندان مؤثر باشد و از این رو در زندگی بعدی آنها اثر بسزایی دارد. از جمله این تجارب، می توان به از هم گسستگی خانواده و رفتار اقتدارگرایانه اشاره کرد. والدینی که در مواجهه با فرزندان رفتاری خشن و غیردوستانه برمی گزینند، غالباً به سرزنش و اهانت و تنبیه فرزندان خود تمایل دارند و والدینی که از فرزندان خود مسئولیت نمی خواهند، معمولاً نظم و قاعده خاصی را در تربیت فرزندان خود دنبال نمی کنند. تحقیقات نشان دادند که مشکلات خانوادگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثر هستند (گلابزاده، ۱۳۶۹؛ خیر، ۱۳۷۶؛ شریفیان، ۱۳۸۰).

۱. اشتغال: به نظر می رسد که در نتیجه اشتغال دانشجویان فرصت کمتری برای مطالعه و تحقیق و حضور در دانشگاه وجود دارد و عدم تمرکز در درس و وجود مشغله ذهنی موجب پایین آمدن عملکرد تحصیلی وی می شود.

۲. فضای علمی موجود در دانشگاه: فضای علمی موجود در دانشگاه (برگزاری کارگاه های آموزشی و سمینارها به منظور آشنایی دانشجویان با دستاوردهای علمی جدید، فراهم کردن امکانات کمک آموزشی، دسترسی راحت و آسان دانشجویان به اینترنت و کتابخانه، وجود هسته ها و گروه های علمی و...) می تواند نقش بسزایی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان داشته باشد.

۳. میزان علاقه به رشته تحصیلی: دانشجویان علاقه مند و با انگیزه، میل زیادی به مشارکت در فرآیند یادگیری دارند و برای پیشرفت تحصیلی خود رفتاری هدفمند

1. Turner
2. Evans
3. Kyoshiba

دارند. نتایج تحقیقات پیشین، نشان داده است که انگیزه پیشرفت و علاقه به رشته تحصیلی، با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه و همبستگی مثبتی داشته است (شریفیان، ۱۳۸۰؛ اخلاقی، ۱۳۷۸).

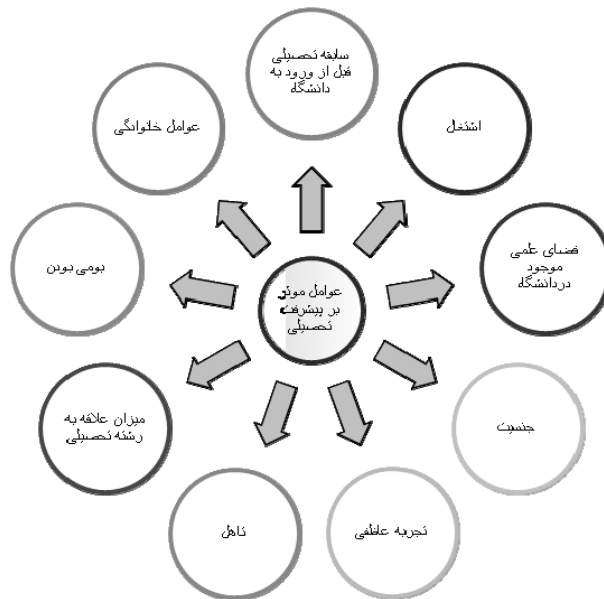
۴. **تجربه عاطفی بعد از ورود به دانشگاه:** شکست در تجربه عاطفی نیز می‌تواند مانعی برای پیشرفت تحصیلی باشد؛ به دلیل اینکه این عوامل موجب عدم تمرکز هرچه بیشتر دانشجو می‌شود و او را از درک بهتر محتویات درسی باز می‌دارد.

۵. **جنسیت:** یافته‌ها نشان دادند که دانشجویان دختر در مقایسه با دانشجویان پسر عملکرد تحصیلی بهتری دارند (تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶). همچنین تحقیقات اخیر نشان می‌دهند که پسران دشوارتر از دختران یاد می‌گیرند؛ براین اساس، به نظر می‌رسد که جنسیت، یک متغیر بسیار مهم است (آندرسون، ۱۳۸۰). براساس یافته‌های پژوهشی، علاقه زنان به تحصیل و پیشرفت تحصیلی بیشتر است (وسپرز^۱، ۲۰۰۰). زنان در حوزه تحصیل تلاش بیشتری دارند و مردان بیشتر به سرگرمی‌ها و ورزش علاقه‌مند هستند (کاوینگتون^۲، ۱۹۸۹). در مورد مردان مشاهده شده است که نگرانی درباره بیکاری و اشتغال پس از تحصیل، تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی آنها دارد (وسپرز، ۲۰۰۰).

۶. **تأهل:** مطالعات نشان می‌دهند که افت تحصیلی در دانشجویان متأهل بیشتر از دانشجویان مجرد است (تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶). دانشجویان متأهل ممکن است که نگرانی‌های زیادی درباره مسائل مالی و معیشتی، مسکن و فرزندپروری داشته باشند. تأهل باعث می‌شود که فرد جهت رفع کمبودهای رفاهی و اداره زندگی به اشتغال روی آورد و در نتیجه، فرصت کمتری برای مطالعه و تحقیق و حضور جدی در دانشگاه داشته باشد و این مانع جدی برای پیشرفت تحصیلی محسوب می‌شود. بر اساس آنچه که گفته شد می‌توان مدل زیر را ارائه کرد:

---

1. Vespers, N
2. Covington, M

حال این سئوالات مطرح می شود که:

- ۱- آیا بین مؤلفه‌های رتبه آزمون سراسری (کنکور ورودی)، بومی بودن دانشجوی، میزان تحصیلات پدر و مادر، میزان درآمد ماهیانه والدین، وضعیت والدین (زندگی مشترک)، شاغل بودن دانشجو، سهمیه ورود به دانشگاه، میزان علاقه به رشته تحصیلی، فاصله زمانی بین اخذ پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه، تجربه عاطفی در دانشگاه، وضعیت تأهل، معدل پیش‌دانشگاهی با پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌دار وجود دارد؟ کدامیک از این مؤلفه‌ها بیشترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی دارد؟
- ۲- آیا بین پیشرفت تحصیلی در رشته‌های مختلف تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
- ۳- آیا بین پیشرفت تحصیلی در ورودی‌های مختلف تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
- ۴- آیا بین پیشرفت تحصیلی زنان با پیشرفت تحصیلی مردان تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

روش تحقیق

این پژوهش، به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است و جامعه آماری آن ده نفر اول و ده نفر آخر بر اساس معدل کل در هر رشته و ورودی‌های ۸۷ و ۸۹ را که در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ در مقطع کارشناسی دانشگاه علوم و فنون مازندران مشغول به تحصیل بوده‌اند، در بر می‌گیرد. تعداد آنها در مجموع ۲۰۰ نفر بوده است که لیست اسامی این دانشجویان بر اساس سال ورود و رشته تحصیلی و معدل کل (به ترتیب معدل از بالا به پایین) از آموزش دانشگاه تهیه و بررسی شد. سپس پرسشنامه‌ای محقق ساخته به منظور بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی به منظور سنجش نظرات دانشجویان تهیه شد، همچنین برای عملیاتی کردن متغیرهای مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، پرسش‌ها و گویه‌هایی تدوین شده‌اند که هر کدام با یک طیف پنج درجه‌ای (از خیلی زیاد تا خیلی کم) سنجیده شده‌اند. حجم نمونه آماری، با توجه به فرمول زیر (کوکران) ۱۳۱ نفر به دست آمده است:

$n =$ حجم نمونه و $N =$ حجم جامعه آماری و $Z =$ مقدار متغیر نرمال واحد استاندارد، که در سطح اطمینان ۹۵٪ برابر ۱/۹۶ است و $P =$ مقدار نسبت صفت موجود در جامعه است، اگر در اختیار نباشد می‌توان آن را ۰/۵ در نظر گرفت؛ در این حالت مقدار واریانس به حداکثر خود می‌رسد و $q =$ تعداد افرادی که فاقد این صفت در جامعه هستند. $q = 1 - p$ و $d =$ مقدار اشتباه مجاز (۰/۰۵)

$$n = \frac{z^2 pqN}{d^2(N-1) + z^2 pq} \quad n = \frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)(200)}{(0.05)^2 (200-1) + (1.96)^2 (0.5)(0.5)} \approx 131$$

که عیناً ۱۳۱ نفر به طور تصادفی به پرسشنامه پاسخ دادند. دلیل انتخاب چنین جامعه‌ای آن است که هم دانشجویان مشروط و هم دانشجویان ممتاز بررسی می‌شوند. برای بررسی وضعیت روایی سئوالات پس از طراحی و تنظیم، پرسشنامه از سوی کارشناسان مربوط و تعدادی از اساتید، مورد بررسی و بازبینی شد و پس از آزمون اولیه، تغییراتی در آنها صورت پذیرفت. برای ارزیابی پایایی پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که در نتیجه، مقدار پایایی آن ۰/۶۲۶ بوده است.

تحلیل نتایج تحقیق نیز به کمک آمارهای توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار spss17 انجام گرفت. برای تحلیل داده‌ها و اطلاعات از آمار توصیفی که شامل درصدها و از آمار استنباطی که شامل روش همبستگی پیرسون برای بررسی

رابطه بین متغیرهای مورد مطالعه با پیشرفت تحصیلی است و از روش تحلیل رگرسیون چند متغیره گام به گام برای شناسایی مؤثرترین متغیرها بر پیشرفت تحصیلی و نیز از روش آزمون F برای مقایسه بیش از دو متغیر (مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی بر حسب رشته تحصیلی) استفاده شده است. از روش آزمون T در چهار جدول جداگانه به منظور مقایسه میانگین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مشروط و ممتاز، مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی بر حسب جنسیت، مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته کامپیوتر- نرم افزار با رشته کامپیوتر- سخت افزار، مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی بر حسب ورودی‌های مختلف استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق:

الف: یافته‌های توصیفی: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ۵۵/۷ درصد از پاسخگویان مرد و ۴۳/۵ درصد آنها زن هستند. به لحاظ وضعیت تأهل نیز ۹۳/۱ درصد آنان مجرد و ۵/۳ درصد متأهل هستند. همچنین تقریباً ۲۰/۶ درصد پاسخگویان در رشته مهندسی کامپیوتر- نرم افزار، ۲۰/۶ درصد در رشته مهندسی کامپیوتر- سخت افزار، ۱۹/۱ درصد در رشته مهندسی فناوری اطلاعات، و ۳۹/۷ درصد در رشته مهندسی صنایع مشغول به تحصیل هستند. قابل توجه است که از میان پاسخگویان ۷۷/۹ درصد بومی و ۲۲/۱ درصد غیربومی هستند و نیز در ارتباط با استفاده از نوع سهمیه ورود به دانشگاه ۹۰/۱ درصد از پاسخگویان از سهمیه آزاد و ۳/۱ درصد از سهمیه شاهد و ۲/۳ درصد از سهمیه ایثارگران استفاده کرده‌اند.

ب: ضریب همبستگی پیرسون

جدول (۱) ضرایب همبستگی بین متغیر پیش بین و متغیرهای ملاک

تعداد	معنی داری	پیشرفت تحصیلی	عوامل
۱۳۱	۰/۰۰۱	۰/۲۹۵**	رتبه آزمون سراسری
۱۳۱	۰/۴۶۱	-۰/۰۶۵	بومی بودن
۱۳۱	۰/۸۵۵	۰/۰۱۶	میزان تحصیلات پدر
۱۳۱	۰/۷۸۵	-۰/۰۲۴	میزان تحصیلات مادر
۱۳۱	۰/۱۰۵	۰/۱۴۴	میزان درآمد ماهانه خانواده
۱۳۱	۰/۰۴۵	۰/۱۷۹*	وضعیت والدین

تعداد	معنی داری	پیشرفت تحصیلی	عوامل
۱۳۱	۰/۰۱۸	-۰/۲۰۶*	اشتغال
۱۳۱	۰/۰۰۵	۰/۲۳۲**	فضای علمی
۱۳۱	۰/۰۰۷	۰/۲۴۲**	سهمی ورود به دانشگاه
۱۳۱	۰/۰۰۰	۰/۳۰۴**	علاقه به رشته تحصیلی
۱۳۱	۰/۱۳۱	۰/۰۷۱	فاصله زمانی بین اخذ پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه
۱۳۱	۰/۰۴۸	-۰/۱۷۴*	تجربه عاطفی
۱۳۱	۰/۳۵۴	۰/۰۸۲	تأهل
۱۳۱	۰/۰۰۰	۰/۴۵۴**	معدل پیش‌دانشگاهی

**P<۰/01, *P<۰/05

یافته‌های جدول (۱) نشان می‌دهد که بین رتبه آزمون سراسری، فضای علمی، سهمیه ورود به دانشگاه، علاقه به رشته تحصیلی و معدل پیش‌دانشگاهی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در سطح اطمینان ۹۹٪ رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد که از میان این متغیرها به ترتیب بیشترین ضریب همبستگی را متغیر معدل پیش‌دانشگاهی (۰/۴۵۴)، متغیر علاقه به رشته تحصیلی (۰/۳۰۴)، متغیر فضای علمی (۰/۲۴۲) با پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارند، و همچنین بین وضعیت والدین، شاغل بودن، تجربه عاطفی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معنی‌داری وجود دارد و از میان این متغیرها رابطه متغیر شاغل بودن (-۰/۲۰۶) با پیشرفت تحصیلی قوی‌تر از رابطه متغیر تجربه عاطفی (-۰/۱۷۴) با پیشرفت تحصیلی است؛ البته در هر دو مورد جهت رابطه منفی است؛ یعنی در واقع شاغل بودن و تجربه عاطفی در دانشگاه با یکدیگر رابطه معکوس دارد؛ اما بین میزان تحصیلات پدر، میزان تحصیلات مادر، میزان درآمد ماهانه خانواده، فاصله زمانی بین اخذ پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه، تأهل با پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

ج: تحلیل رگرسیون چندمتغیره

تحلیل رگرسیونی چند متغیره با استفاده از روش گام‌به‌گام^۱ (متغیرها به ترتیب شدت همبستگی، با متغیر وابسته وارد تحلیل رگرسیونی می‌شوند و در پایان، متغیرهایی که با بیشترین R^2 در رابطه هستند، در مدل باقی می‌مانند) انجام شده است.

جدول (۲) ضرایب مدل

ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تبیین (R. square)	ضریب تبیین اصلاح شده (A. R. square)	اشتباه معیار (S. E)	آماره دوربین واتسون
۰/۵۶۹	۰/۳۳۴	۰/۳۰۲	۰/۸۶۲	۱/۴۱

جدول (۳) آنوا

منبع تغییرات	Sum of Squares مجموع مجذورات	Df درجه آزادی	Mean Square میانگین مجذورات	F	.Sig سطح معنی داری
Regression	۳۳/۰۵۳	۳	۱۱/۰۱۸	۱۴/۸۳۵	۰/۰۰۰
Residual	۶۹/۰۷۱	۹۳	۰/۷۴۳		
Total	۱۰۲/۱۲۴	۹۶			

جدول (۴) متغیرهایی که در مدل باقی ماندند

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	.Sig
	B	Std. Error	Beta		
ثابت (Constant)	۰/۴۲۰	۰/۴۱۹		۱/۰۰۴	۰/۳۱۸
معدل پیش‌دانشگاهی	۰/۵۰۰	۰/۰۹۵	۰/۴۵۴	۵/۲۸۲	۰/۰۰۰
فضای علمی	۰/۲۷۰	۰/۱۲۴	۰/۱۹۳	۲/۱۷۹	۰/۰۳۲
علاقه به رشته تحصیلی	۰/۱۹۲	۰/۰۹۴	۰/۱۸۲	۲/۰۴۷	۰/۰۴۳

بنابر جدول (۳) چون سطح معنی‌داری صفر شد، نشان‌دهنده معنی‌داری مدل رگرسیون هستند و با استفاده از جدول (۴) می‌توان مدل نهایی رگرسیون را به صورت زیر نوشت:

$$\text{پیشرفت تحصیلی} = (\text{معدل پیش‌دانشگاهی}) \cdot ۰/۴۵۴ + (\text{تأثیر فضای علمی دانشگاه}) \cdot ۰/۱۹۳ + (\text{علاقه به رشته}) \cdot ۰/۱۸۲$$

د- آزمون T

جدول (۵) خروجی آزمون T به منظور مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی بر حسب

ورودی

معنی داری	مقدار t	انحراف معیار	تفاوت میانگین	میانگین	فراوانی	ورودی	
۰/۰۰۰	-۴/۸۷۵	۱/۰۱۶	-۰/۸۱۱	۲/۰۵	۵۸	۸۷	پیشرفت
		۰/۸۸۷		۲/۸۶	۷۳	۸۹	تحصیلی

یافته‌های جدول (۵) نشان می‌دهد که بین پیشرفت تحصیلی ورودی ۸۷ با پیشرفت تحصیلی ورودی ۸۹ تفاوت معنی‌داری وجود دارد. از طرف دیگر، چون تفاضل میانگین‌ها برابر با $-۰/۸۱۱$ شد، در نتیجه پیشرفت تحصیلی ورودی ۸۹ کمتر از ورودی ۸۷ است. (چون در طراحی پرسشنامه گزینه ۱ بهترین حالت و گزینه ۵ بدترین حالت بوده است)؛ لذا این فرضیه تحقیق که بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان در ورودی‌های مختلف تفاوت معنی‌داری وجود دارد تأیید می‌شود.

جدول (۶) خروجی آزمون T به منظور مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی بر حسب

جنسیت

معنی داری	مقدار t	انحراف معیار	تفاوت میانگین	میانگین	فراوانی	جنسیت	
۰/۰۱۳	۲/۵۴۴	۰/۹۸۲	۰/۴۵۳	۲/۷۰	۷۳	مرد	پیشرفت
		۱/۰۴۰		۲/۲۵	۵۷	زن	تحصیلی

یافته‌های جدول (۶) نشان می‌دهد که بین پیشرفت تحصیلی زنان با پیشرفت تحصیلی مردان تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ از طرف دیگر، چون تفاضل میانگین‌ها برابر با $۰/۴۵۳$ شد، در نتیجه پیشرفت تحصیلی زنان بیشتر و بهتر از مردان است.

جدول (۷) خروجی آزمون F به منظور مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی بر حسب

رشته تحصیلی

معنی داری	مقدار F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
۰/۰۰۹	۴/۸۷۳	۴/۸۳۸	۲	۹/۶۷۵	بین گروهی
		۰/۹۹۳	۱۲۸	۱۲۷/۰۷۳	درون گروهی
			۱۳۰	۱۳۶/۷۴۸	کل

جدول (۸) میانگین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی

معنی داری	انحراف معیار	تفاوت میانگین	رشته تحصیلی	
۰/۰۰۸	۰/۱۹۴	۰/۵۸۶*	کامپیوتر صنایع	پیشرفت تحصیلی
۰/۸۷۴	۰/۲۴۱	۰/۱۱۹	فناوری اطلاعات	
۰/۰۰۸	-۰/۱۹۴	-۰/۵۸۶*	صنایع کامپیوتر	
۰/۱۲۶	۰/۲۴۲	۰/۴۶۷	فناوری اطلاعات	
۰/۸۷۴	۰/۲۴۱	-۰/۱۱۹	فناوری اطلاعات کامپیوتر	
۰/۱۲۶	۰/۲۴۲	۰/۴۶۷	صنایع	
۰/۸۱۶	۰/۲۴۱	۰/۱۱۹	کامپیوتر فناوری اطلاعات	
۰/۰۹۴	۰/۲۴۲	-۰/۴۶۷	صنایع فناوری اطلاعات	

یافته‌های جداول شماره ۷ و ۸ نشان می‌دهد که بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته صنایع با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته کامپیوتر تفاوت معنی داری وجود دارد و دانشجویان رشته صنایع بهتر هستند؛ اما بقیه از نظر پیشرفت با هم تفاوت معنی دار (چندانی) ندارند.

جدول (۹) خروجی آزمون T به منظور مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی در رشته

کامپیوتر در دو گرایش نرم افزار و سخت افزار

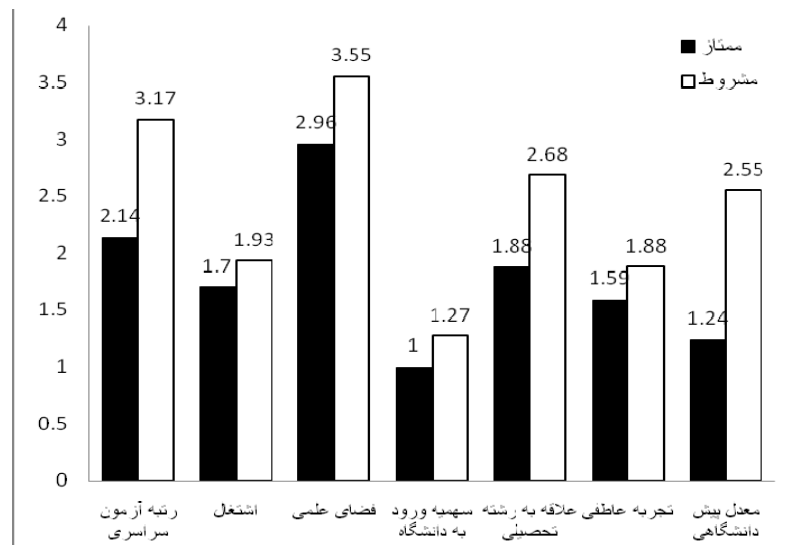
معنی داری	مقدار t	انحراف معیار	تفاوت میانگین	میانگین	فراوانی	رشته تحصیلی	
۰/۴۶۰	۰/۷۴۵	۰/۲۴۹	۰/۱۸۵	۲/۸۵	۲۷	نرم افزار	پیشرفت تحصیلی
		۰/۲۴۹	۰/۱۸۵	۲/۶۷	۲۷	سخت افزار	

یافته‌های جدول (۹) نشان می‌دهد که بین پیشرفت تحصیلی دو گرایش سخت افزار و نرم افزار در رشته کامپیوتر تفاوت معنی داری وجود ندارد.

جدول (۱۰) خروجی آزمون T به منظور مقایسه میانگین عوامل مؤثر بر پیشرفت

تحصیلی بر حسب دانشجویان ممتاز و مشروط

معنی داری	مقدار t	انحراف معیار	تفاوت میانگین	میانگین	فراوانی	عوامل
۰/۰۰۱	-۳/۵۹۴	۰/۸۹۱	-۱/۰۳	۲/۱۴	۲۸	رتبه آزمون سراسری ممتاز
		۱/۱۱۴	-۱/۰۳	۳/۱۷	۲۳	مشروط
۰/۷۰۳	۲	۰/۴۷۱	۰/۰۵	۱/۳۱	۲۹	بومی بودن ممتاز
		۰/۴۴۹	۰/۰۵	۱/۲۶	۲۳	مشروط
۰/۶۴۸	۰/۴۵۹	۰/۹۷۴	۰/۱۳۳	۲/۶۶	۲۹	میزان تحصیلات پدر ممتاز
		۱/۱۲۳	۰/۱۳۳	۲/۵۲	۲۳	مشروط
۰/۴۶۳	۰/۷۴۰	۰/۹۳۹	۰/۱۹۰	۳/۱۰	۲۹	میزان تحصیلات مادر ممتاز
		۰/۹۰۰	۰/۱۹۰	۲/۹۱	۲۳	مشروط
۰/۴۳۱	-۰/۷۹۴	۰/۸۸۴	-۰/۱۹۹	۱/۹۳	۲۹	میزان درآمد ماهانه خانواده ممتاز
		۰/۹۲۰	-۰/۱۹۹	۲/۱۳	۲۳	مشروط
۰/۱۶۲	-۱/۴۴۹	۰/۰۰۰	-۰/۰۹۱	۱	۲۹	وضعیت والدین ممتاز
		۰/۲۹۴	-۰/۰۹۱	۱/۰۹	۲۳	مشروط
۰/۰۳۹	۲/۱۵۶	۰/۲۵۸	-۰/۲۲۵	۱/۷۰	۲۹	اشتغال ممتاز
		۰/۴۷۰	-۰/۲۲۵	۱/۹۳	۲۳	مشروط
۰/۰۰۳	-۳/۱۳۱	۰/۷۳۵	-۰/۵۸۵	۲/۹۶	۲۹	فضای علمی ممتاز
		۰/۵۱۰	-۰/۵۸۵	۳/۵۵	۲۳	مشروط
۰/۰۲۶	-۲/۱۶۴	۰/۰۰۰	-۰/۲۷۳	۱	۲۹	سهمی ورود به دانشگاه ممتاز
		۰/۶۳۱	-۰/۲۷۳	۱/۲۷	۲۳	مشروط
۰/۰۰۳	-۳/۰۹۲	۰/۷۸۱	-۰/۸۰۲	۱/۸۸	۲۹	علاقه به رشته تحصیلی ممتاز
		۰/۹۹۵	-۰/۸۰۲	۲/۶۸	۲۳	مشروط
۰/۱۲۳	-۱/۵۷۲	۰/۴۰۸	-۰/۲۰۹	۱/۲۰	۲۹	فاصله زمانی بین اخذ مدرک پیش دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه
		۰/۵۰۳	-۰/۲۰۹	۱/۴۱	۲۳	مشروط
۰/۰۲۸	۲/۲۹۲	۰/۳۳۲	-۰/۲۸۹	۱/۵۹	۲۹	تجربه عاطفی ممتاز
		۰/۵۰۳	-۰/۲۸۹	۱/۸۸	۲۳	مشروط
۰/۳۷۸	۰/۸۸۹	۰/۱۷۶	-۰/۳۴	۱/۹۷	۲۹	تأهل ممتاز
		۰/۰۰۰	-۰/۳۴	۲	۲۳	مشروط
۰/۰۰۰	۴/۹۲۲	۰/۵۲۳	-۱/۳۰۵	۱/۲۴	۲۹	معدل پیش دانشگاهی ممتاز
		۱/۱۴۳	-۱/۳۰۵	۲/۵۵	۲۳	مشروط

نمودار (۱) میانگین متغیرهای مؤثر بر پیشرفت تحصیلی بر حسب دانشجویان ممتاز و مشروط که در آزمون T معنی دار هستند

جدول (۱۰) نشان می‌دهد که از میان متغیرهای مطرح شده بین متغیرهای رتبه کنکور سراسری، وضعیت اشتغال، استفاده از فضای علمی موجود در دانشگاه، نوع سهمیه ورود به دانشگاه، علاقه به رشته تحصیلی، تجربه عاطفی، معدل پیش‌دانشگاهی، دانشجویان ممتاز و مشروط تفاوت معنی‌داری وجود دارد و از نتیجه حاصل از تفاضل میانگین چنین برمی‌آید که دانشجویان ممتاز دارای رتبه کنکور سراسری بهتری هستند، دانشجویان مشروط بیشتر شاغل هستند، دانشجویان ممتاز از فضای علمی موجود در دانشگاه بهتر استفاده می‌کنند، دانشجویان ممتاز بیشتر از داوطلبان سهمیه مناطق یا آزاد هستند. دانشجویان ممتاز علاقه بیشتری به رشته تحصیلی خود دارند، دانشجویان مشروط تجربه عاطفی بیشتری در دوران تحصیل داشته‌اند و دانشجویان ممتاز دارای معدل پیش‌دانشگاهی بیشتری در مقایسه با دانشجویان مشروط بوده‌اند؛ اما بین متغیرهای بومی بودن، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، میزان درآمد خانواده، وضعیت والدین، فاصله زمانی بین اخذ مدرک پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه، تأهل، دانشجویان ممتاز و مشروط هیچ رابطه معنی‌داری به دست نیامده است. لازم به ذکر است که تفاضل میانگین متغیرهای

معنی‌دار در آزمون T منفی است، به دلیل آنکه در طراحی پرسشنامه گزینه ۱ بهترین حالت و گزینه ۵ بدترین حالت بوده است؛ بنابراین، باید در نظر داشت که میانگین متغیرهای مورد نظر برای دانشجویان ممتاز از میانگین متغیرهای مورد نظر برای دانشجویان مشروط کمتر باشد (نمودار شماره ۱).

نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان می‌دهد که بین رتبه آزمون سراسری با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد، و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود. با توجه به اینکه سئوالات آزمون سراسری بر اساس محتویات کتاب‌های دوره دبیرستان (بخصوص درصد بیشتری مربوط به دوره پیش‌دانشگاهی) است، رتبه بهتر از این آزمون نه صد در صد بلکه تا حدود بسیار زیادی با بنیه علمی دانشجو در ارتباط است. البته عوامل شب آزمون و شرایط روحی و جسمی و... لحظه آزمون را نباید نادیده گرفت که ممکن است دانشجو علی‌رغم داشتن بنیه علمی خوب نتواند خوب از عهده امتحان برآید. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین میزان تحصیلات والدین با پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود ندارد و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود؛ البته نتایج تحقیقات گلاب‌زاده، ۱۳۶۹؛ خیر، ۱۳۷۶؛ شریفیان، ۱۳۸۰؛ کی یوشابا، ۲۰۰۹؛ اندرسون و ایوانس، ۱۹۷۶؛ ترنر، ۱۹۷۰ نتایج متفاوتی را نشان داد؛ به دلیل اینکه دانشگاه مورد مطالعه غیرانتفاعی (شهریه‌ای) است و تا حدود بسیار زیادی دانشجویانی که در این دانشگاه تحصیل می‌کنند از طبقه اجتماعی متوسط به بالا هستند؛ لذا این متغیر نمی‌تواند عاملی متمایزکننده در پیشرفت تحصیلی دانشجویان باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین درآمد والدین (خانواده) با پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود ندارد و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود. این یافته‌ها با یافته‌های امانی ۱۳۸۰ همخوانی دارد؛ البته نتایج تحقیقات اردبیلی، ۱۳۷۴؛ صفوی، ۱۳۶۵؛ احمدی، ۱۳۷۷؛ کی یوشابا، ۲۰۰۹؛ اندرسون و ایوانس، ۱۹۷۶؛ ترنر، ۱۹۷۰ نتایج متفاوتی را نشان داد. به نظر می‌رسد به دلیل اینکه دانشگاه مورد مطالعه غیرانتفاعی (شهریه‌ای) است و تا حدود بسیار زیادی دانشجویانی که در این دانشگاه تحصیل می‌کنند از امکانات مالی یا وضعیت مالی متوسط به بالا برخوردارند، لذا این متغیر نمی‌تواند عاملی متمایزکننده در پیشرفت تحصیلی دانشجویان باشد؛ به عبارت دیگر، تمایز در کیفیت مالی والدین

دانشجویان دانشگاه مورد مطالعه اساساً تأثیری بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان به شکل مؤثر ندارد. همچنین نشان داده شد که بین وضعیت والدین و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. این یافته‌ها با یافته‌های گلاب‌زاده، ۱۳۶۹؛ خیر، ۱۳۷۶؛ شریفیان، ۱۳۸۰؛ اندرسون، ۱۹۷۶ همخوانی دارد. این رابطه مستقیم و معنی دار به دلیل این است که در محیط‌های خانوادگی که آرامش نسبی وجود دارد، فرزندان از آرامش روحی و ذهنی برخوردارند و راحت‌تر می‌توانند به تحصیل بپردازند و همچنین در خانواده‌هایی که والدین با هم تفاهم دارند تربیت فرزندان بهتر صورت می‌گیرد و به لحاظ رفتاری از ثبات بیشتری برخوردار خواهند بود؛ به طوری که در امر تحصیل از نظم و ترتیب خاصی برخوردارند. یافته‌ها نشان داد که ارتباط منفی و معنی داری بین اشتغال دانشجو با پیشرفت تحصیلی وجود دارد و همچنین در مقایسه دانشجویان مشروط و ممتاز این نتایج تأیید می‌شود. این یافته‌ها با یافته‌های اردبیلی، ۱۳۷۴؛ صفوی، ۱۳۶۵؛ احمدی، ۱۳۷۷ همخوانی دارد. اشتغال دانشجو سبب می‌شود که دانشجو فرصت کمتری برای مطالعه و تمرکز روی دروس داشته باشد و در نتیجه، این مسئله موجب عدم پیشرفت وی در تحصیل می‌شود. همچنین یافته‌ها نشان داد که ارتباط مثبت و معنی داری بین معدل پیش‌دانشگاهی با پیشرفت تحصیلی وجود دارد و در مقایسه معدل دانشجویان مشروط و ممتاز این نتایج تأیید می‌شود؛ به دلیل اینکه داشتن بنیه علمی مناسب برای تحصیل در هر رشته علمی جزو ملزومات تحصیل در آن رشته است؛ تا جایی که فرد باید حداقل توان علمی و دانش را برای ورود به دانشگاه و تحصیل در آن رشته را داشته باشد. این یافته با یافته‌های کی یوشابا، ۲۰۰۹؛ حسینی، ۱۳۷۲؛ تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶؛ رودباری و اصل مرز، ۱۳۸۹ همخوانی دارد.

یافته‌ها نشان داد که بین میزان علاقه به رشته تحصیلی و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود. از ابتدایی‌ترین لوازم و مقتضیات یادگیری، علاقه و رغبت به آموزش است؛ در واقع علاقه مرکب، از انگیزش و کنجکاوی است و فرد برانگیخته برای دستیابی به آگاهی‌های بیشتر و کسب موفقیت پافشاری و ممارست بیشتری خواهد کرد؛ لذا علاقه‌مندی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی‌شان از عوامل مهم پیشرفت برنامه‌های آموزشی و نهایتاً بازدهی و مسئولیت‌پذیری آتی آنان است و باید همواره به آن توجه کافی مبذول شود. این یافته با یافته‌های شریفیان، ۱۳۸۰؛ اخلاقی،

۱۳۷۸ همخوانی دارد. یافته‌ها نشان داد که بین سهمیه ورود به دانشگاه و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود. بین بومی بودن دانشجویان و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد را تأیید کرده‌اند؛ البته تحقیقات امانی، ۱۳۸۰؛ رودباری اصل، ۱۳۸۹؛ تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶ نتایج متفاوتی را نشان داد. یکی از دلایل می‌تواند این باشد که به دلیل بومی کردن دانشگاه‌ها در سال‌های اخیر، دانشجویان غیربومی کمتری در مقایسه با گذشته در دانشگاه مشغول به تحصیل هستند. یافته‌ها نشان داد که بین فاصله زمانی بین اخذ مدرک پیش‌دانشگاهی و زمان ورود به دانشگاه و پیشرفت تحصیلی، رابطه معنی‌داری وجود ندارد و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود. این یافته‌ها با یافته‌های امانی، ۱۳۸۰ همخوانی دارد. همچنین یافته‌ها نشان داد که بین تجربه عاطفی با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد و مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد را تأیید کرده‌اند؛ به دلیل اینکه این عوامل موجب عدم تمرکز هرچه بیشتر دانشجو می‌شود و او را از درک بهتر محتویات درسی باز می‌دارد و مانع پیشرفت تحصیلی وی می‌شود. یافته‌ها نشان داد که بین فضای علمی دانشگاه با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد و مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد را تأیید کرده‌اند. هرچه فضای موجود دانشگاه علمی‌تر باشد (به عنوان مثال تلاش برای تهیه مقاله‌های علمی و ارج نهادن به افراد محقق در این زمینه، برپا کردن سمینارها و کارگاه‌های آموزشی و ...) به تبع دانشجویان علاقه‌مند را مشتاق‌تر می‌کند. یافته‌ها نشان داد که بین تأهل و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود ندارد و در مقایسه دانشجویان ممتاز و مشروط نیز این مورد تأیید می‌شود؛ البته تحقیقات تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶ نتایج متفاوتی را نشان داده است، و به دلیل بالا رفتن سن ازدواج در جامعه امروز و به دلیل اعتقاد دانشجویان به ازدواج پس از ثبات شغلی در جامعه آماری مورد نظر این متغیر کمتر یافت شده است. یافته‌ها نشان دادند که از میان رشته‌های تحصیلی مقطع کارشناسی موجود در این دانشگاه، دانشجویان رشته صنایع از پیشرفت تحصیلی بهتری در مقایسه با دانشجویان رشته کامپیوتر و فناوری اطلاعات برخوردارند. یکی از عوامل می‌تواند این باشد که دانشجویان صنایع این دانشگاه در ابتدای ورود با رتبه بهتری که آزمون سراسری کسب کرده‌اند، در این دانشگاه پذیرفته می‌شوند و دارای بنیه علمی

قوی‌تری هستند و نیز می‌توان به وجود اساتید خبره و توانمند در این رشته و همچنین بازار کار بهتر در مقایسه با دانشجویان سایر رشته‌ها پس از فارغ‌التحصیلی برای دانشجویان این رشته که موجب افزایش انگیزه برای تحصیل می‌شود اشاره کرد. یافته‌ها نشان دادند که بین پیشرفت تحصیلی زنان با پیشرفت تحصیلی مردان تفاوت معنی‌داری وجود دارد و مشاهده شده که پیشرفت تحصیلی زنان بیشتر و بهتر از مردان است. این یافته با یافته‌های مسعود رودباری و همکاران، ۱۳۹۰ و تمنائی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶ همخوانی دارد. در مورد مردان دیده شده است که نگرانی‌شان درباره بیکاری و اشتغال پس از تحصیل تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی آنها دارد (وسپرز، ۲۰۰۰). در خاتمه با استفاده از روش رگرسیون گام به گام مشاهده شده است که در دانشگاه مورد مطالعه به ترتیب متغیرهای معدل پیش‌دانشگاهی (۰/۴۵۴) و فضای علمی (۰/۱۹۳) و علاقه به رشته تحصیلی (۰/۱۸۲) بیشترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی دارند.

پیشرفت تحصیلی = (معدل پیش‌دانشگاهی) ۰/۴۵۴ + (تأثیر فضای علمی

دانشگاه) ۰/۱۹۳ + (علاقه به رشته) ۰/۱۸۲

از آنجایی که یکی از عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی در این تحقیق معدل دوره پیش‌دانشگاهی است و این مؤلفه تا حدود بسیار زیادی نشان‌دهنده بینه علمی دانشجو است. پیشنهاد می‌شود که در ابتدای ورود دانشجو به دانشگاه، معدل پیش‌دانشگاهی و درصد دروس اختصاصی که در آزمون سراسری اخذ نموده است، از سوی اساتید مشاور بررسی شود، تا در صورت نیاز دروس جبرانی برای دانشجویان ارائه شود. همچنین دانشجویان با سطح علمی نزدیک‌تر در یک کلاس قرار گیرند تا در صورت نیاز، استاد بتواند به شکلی یکنواخت مطالب درسی را به دانشجویان ارائه دهد. پیش از این در دانشگاه مورد مطالعه این تجربه در درس زبان تجربه شده است که نتیجه خوبی به همراه داشته است. از دیگر عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی در این تحقیق، فضای علمی موجود در دانشگاه و علاقه به رشته تحصیلی است. پیشنهاد می‌شود که مسئولان دانشگاه با برگزاری سمینارها، جلسات علمی، سخنرانی‌های علمی، بازدیدهای علمی، تشکیل گروه‌ها و انجمن‌های علمی و از آنجا که رشته‌های موجود در دانشگاه فنی و مهندسی است، ارتباط دانشگاه با صنعت می‌تواند در علاقه دانشجویان به رشته تحصیلی و ایجاد فضای علمی نقش مهمی

داشته باشد. بر آن هستیم تا در پژوهش‌های آتی تأثیر مؤلفه‌های روش ارزشیابی اساتید، روش تدریس اساتید و روابط انسانی حاکم بر دانشگاه را بر پیشرفت تحصیلی مورد بررسی قرار دهیم.

محدویت‌ها: به دلیل آنکه مصاحبه حضوری از تک تک افراد نمونه مقدور نبود، لذا در این پژوهش از پرسشنامه استفاده شده است. از دانشجویان تقاضا شد که در کمال آرامش و صداقت به سئوالات پاسخ گویند. با وجود این نمی‌توان ادعا کرد که همه آنها با دقت کافی آن چنان که ما می‌خواسته‌ایم به سئوالات پاسخ گفته باشند.

منابع

- احمدی، حسین (۱۳۷۷). بررسی تأثیر قشریندی اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی در میان دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های شهر زنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- اخلاقی، فرشاد (۱۳۷۸). بررسی و مقایسه بین علاقه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم.
- اردبیلی، یوسف (۱۳۷۴). اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش. تهران: مؤسسه بعثت.
- امانی، فیروز (۱۳۸۰). بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل در سال ۱۳۸۰. گزارش طرح تحقیقاتی، دانشگاه علوم پزشکی، مدیریت پژوهشی و اطلاع‌رسانی، واحد پژوهش.
- آندرسون، لورین دبلیو (۱۳۸۰). افزایش اثربخشی معلمان در فرآیند تدریس. ترجمه محمد امینی، تهران: انتشارات مدرسه.
- تمنائی‌فر، محمدرضا و همکاران (۱۳۸۶). بررسی مقایسه‌ای عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان مشروط و ممتاز. دو ماهنامه علمی - پژوهشی دانشور رفتار، دانشگاه شاهد، سال چهاردهم، شماره ۲۴، ص ۳۹-۵۲.
- حسینی، علی (۱۳۷۲). مقایسه دو گروه از دانشجویان موفق و ناموفق در دانشگاه شیراز. مجله روان‌شناسی، نشریه انجمن روان‌شناسی ایران، دوره ۳، شماره ۷، ص ۱۰۰-۱۱۹.
- خیر، محمد (۱۳۷۶). بررسی رابطه‌ای برخی از شاخص‌های طبقه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در گروهی از دانش‌آموزان سال اول نظام جدید. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره دوازدهم، شماره دوم، بهار، ص ۱۲-۷۶.
- رودباری، مسعود؛ احمدی، آزاده؛ عبادی فرد آذر، فرید (۱۳۹۰). تعیین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران (پردیس همت) در سال تحصیلی ۸۸-۸۹. مجله علمی و پژوهشی طب و تزکیه، دوره ۱۹ شماره ۳، ص ۳۷-۴۸.

رودباری، مسعود؛ اصل مرز، بهزاد (۱۳۸۹). بررسی پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زاهدان و عوامل مرتبط با آن در سال تحصیلی ۸۷-۸۶. *مجله گام‌های توسعه در آموزش پزشکی*، دوره ۷، شماره ۲، ص ۱۴۷-۱۵۲. روشه (۱۳۷۰)، ص ۱۸۹-۱۹۳، به نقل از "سیاوش سکاکی: بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان شاهد و ایثارگر و آزاد استان اردبیل، www.navideshahed.com."

ساعی، رحیم (۱۳۷۷). *بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی و ارائه رهیافت مناسب آموزش*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، شیراز: دانشگاه شیراز.

شریفیان، اکبر (۱۳۸۰). *عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان شاهد*. *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی*، شماره ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان، ص ۱۹۹-۲۰۰.

شعاری‌نژاد، علی‌اکبر (۱۳۶۴). *فرهنگ علوم رفتاری*. تهران: انتشارات امیرکبیر، ص ۸-۱۹۸.

شمس و همکاران (۱۳۷۶). *مقایسه ویژگی‌های دموگرافیک و شخصیتی دانشجویان مشروط و غیرمشروط دانشگاه علوم پزشکی اصفهان*. *مجله پژوهش در علوم پزشکی*، دوره دوم، شماره ۴، ص ۲۲۲-۲۲۶.

صفوی، امان‌الله (۱۳۶۵). *آفت تحصیلی در ایالات متحده و علل آن*. *فصلنامه تعلیم و تربیت (آموزش و پرورش)*، سال ۲، شماره ۷ و ۸، پاییز و زمستان، ص ۳۶-۴۳. عارفی، مرضیه (۱۳۸۳). *شناسایی متغیرهای اثرگذار بر ترک تحصیل زود هنگام دختران دوره راهنمایی تحصیلی*. *فصلنامه پژوهش زنان*، دوره ۲، شماره ۳. گلاب‌زاده، سیدمحمدعلی (۱۳۶۹). *پژوهش تحلیلی در زمینه آفت تحصیلی*. چهارمین دوره مقاله‌نویسی علمی، ج ۲، اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.

Anderson, J. G. (1971). Stability and change among three generations of Mexican - American: Factors affecting achievement. *American Educational Research Journal*, 8 (20) pp285-309.

Astin, A. W. (1999). Preventing student from dropping out. *Journal of College Student*, Vol 40 (3), PP518-529.

Covington, M (1989). *Self - Esteem and Faivre In School*. US, press, Berkeley, CA.

- Evans, F. B. and G. J. Anderson (1976). The psycho cultural origins of achievement and achievement motivation. *The Mexican American family Sociology of Education* 46, pp 396 -416.
- Kyoshaba, Martha (2009). Factors affecting academic performance of undergraduate students of Uganda Christian University (UCU). Dissertation for the award of degree of Master of Arts in educational management, Makerere University.
- Turner, J. H. (1970). Enter preneurial environments and the emergence of achievement motivation in adolescent males. *Sociometry* 33, pp147-165.
- Vespers,N (2000). An activities- based typology of college students. *Journal of College Student*, Vol 41 (3), pp 228-244.